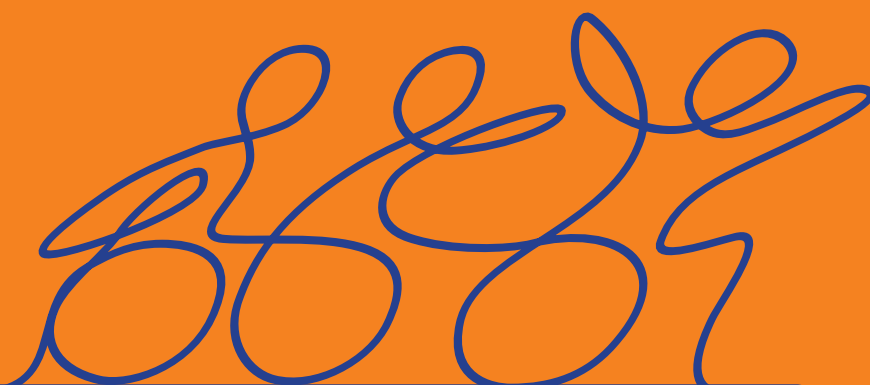

INFORMATOR

WYBORY DO SEJMU I SENATU RP
25 października 2015 r.

WYBORY

BEZ

BARIER

PRZECZYTAJ

ZASTOSUJ

Materiał został opracowany na podstawie:

Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz.U. Nr 21, poz. 112 ze zm.)

Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy (Dz.U. Nr 21, poz. 113 i Nr 102, poz. 588 ze zm.)

Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 158, poz. 938)

Materiałów własnych Integracji

Wydawca i organizator kampanii „Wybory bez barier”:

Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji

ul. Dzielna 1, 00-162 Warszawa

www.integracja.org

Opracowanie tekstu: Mateusz Różański

Opracowanie grafik dostosowania lokalu wyborczego: Krzysztof Klusik

Konsultacja merytoryczna: dr Anna Materska-Sosnowska,

Magdalena Woźniak, dr Jarosław Zbieranek

Redakcja i korekta: Agnieszka Sprycha

Opracowanie graficzne, skład, łamanie: Bartosz Głodek

Druk: Horyzont Drukarnia, www.drukarniawarszawa.eu

Kampania „Wybory bez barier” finansowana jest ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości lub części niniejszej publikacji, niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej, fotograficznej, komputerowej, nagrań fonograficznych itp.), wymaga pisemnej zgody Wydawcy.

ISBN 978-83-64300-18-9

INFORMATOR

WYBORY DO SEJMU I SENATU RP
25 października 2015 r.

PRZECZYTAJ ZASTOSUJ

WYKORZYSTAJ SIĘ

5
MILIONÓW
GŁOSÓW
MOŻE ZMIENIĆ
WSZYSTKO

SWOJEGO GŁOSU!

Szanowni Państwo!

W Polsce blisko 5 milionów osób ma utrudnioną możliwość głosowania w wyborach. To bardzo wielka liczba. Przeszkodą we współdecydowaniu o kierunku zmian w Polsce jest nie tyle niepełnosprawność, ile brak informacji o możliwościach głosowania, niedostosowanie lokali oraz niewiedza osób odpowiadających za organizację wyborów.

Przed wyborami parlamentarnymi w 2015 roku z inicjatywy Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych realizowana jest przez Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji kampania „Wybory bez barier”, która ma zwrócić uwagę na to, jak wielkim problemem pozostaje wciąż zbyt mały udział w nich osób z niepełnosprawnością. Częścią kampanii jest niniejszy *Informator* skierowany do przedstawicieli samorządów lokalnych, a zwłaszcza decydentów odpowiedzialnych za dostosowanie lokali wyborczych do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

W skład publikacji wchodzi teksty, które dotyczą najważniejszych kwestii związanych z udziałem osób z niepełnosprawnością w wyborach. Są to między innymi: możliwość głosowania korespondencyjnego, przez pełnomocnika, poza miejscem zamieszkania, przy użyciu nakładek w alfabecie Braille'a oraz w dostępnym lokalu wyborczym.

Zapraszam Państwa do zapoznania się z *Informatorem*. Mam nadzieję, że towarzysząca mu kampania przyczyni się do zwiększenia udziału osób z niepełnosprawnością w nadchodzących wyborach. Liczę na to, że z Państwa pomocą wiele uda się poprawić. Pamiętajmy, że 5 milionów głosów może zmienić wszystko.

Jarosław Duda

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej
Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych
Prezes Rady Nadzorczej PFRON

WYKORZYSTAJ SIĘ

SWOJEGO GŁOSU!

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Spis treści	7
I Karty do głosowania	8
1. Opis zbroszowanej karty do głosowania na kandydatów na posłów.....	8
2. Opis karty do głosowania na kandydatów na senatorów	9
II Najważniejsze uprawnienia osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach samorządowych, wynikające z Kodeksu wyborczego	10
1. Informacja o dostosowanych lokalach.....	10
2. Udogodnienia w lokalu wyborczym	11
3. Nakładka w alfabecie Braille'a	11
4. Głosowanie korespondencyjne	12
5. Głosowanie przez pełnomocnika	14
6. Głosowanie poza miejscem stałego zamieszkania	15
III Zadania gmin w związku z uprawnieniami osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach parlamentarnych 2015 r.	16
1. Obowiązki informacyjne gminy	16
2. Warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, dostosowany do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością	17
3. Grafiki ilustrujące dostępny lokal wyborczy	19
4. Przykładowe dobre praktyki dostosowania lokalu wyborczego	22
IV Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością	22
V Przedwyborcze wskazówki dla życzliwego obywatela	25

I Karty do głosowania

Podczas wyborów parlamentarnych wyborca otrzyma zbroszowaną kartę do głosowania na kandydatów do Sejmu RP i kartę wyborczą do głosowania na kandydatów do Senatu RP.

1. Opis zbroszowanej karty do głosowania na kandydatów na posłów

Karta do głosowania na kandydatów do Sejmu RP składa się z odpowiedniej liczby zadrukowanych jednostronnie, zbroszowanych i trwale połączonych kartek formatu A4. Pierwsza kartka zbroszowanej karty do głosowania jest kartką tytułową. W jej górnej części, pośrodku, umieszczony jest napis: „KARTA DO GŁOSOWANIA w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 25 października 2015 roku”. W dolnej części jest informacja o sposobie głosowania i warunkach ważności głosu, a poniżej, po prawej stronie, znajduje się odcisk pieczęci okręgowej komisji wyborczej.

Druka kartka zawiera spis treści. W górnej jej części, pośrodku, umieszczony jest napis: „Spis treści/ Listy kandydatów na posłów/Kartka”, a poniżej – ułożone według kolejności wzrastającej numerów list – nazwy lub skróty nazw komitetów wyborczych zgłaszających listy i numer kartki, na której umieszczona jest dana lista; pod nimi znajduje się pieczęć obwodowej komisji wyborczej.

Na trzeciej i kolejnych stronach zbroszowanej karty do głosowania umieszcza się listy kandydatów na posłów; na jednej stronie jest tylko jedna lista kandydatów na posłów. Każda lista opatrzona jest oznaczeniem „Lista nr ...” oraz nazwą lub skrótem nazwy komitetu wyborczego, który zgłosił listę. Na liście po oznaczeniu „Kandydaci na posłów” umieszcza się w kolejności liczbę porządkową, po niej kratkę. Nazwiska kandydatów z tej samej listy kandydatów na posłów umieszcza się:

- a) w jednej kolumnie, jeżeli na liście zarejestrowano nie więcej niż 20 kandydatów,
- b) w dwóch kolumnach, jeżeli na liście zarejestrowano więcej niż 20 kandydatów; na pierwszej pozycji w drugiej (prawej) kolumnie zamieszcza się nazwisko i imię (imiona) kandydata zarejestrowanego na danej liście pod numerem 21.

Osoba z niepełnosprawnością wzroku może prosić o udzielenie powyższych informacji członków komisji w lokalu wyborczym bądź znaleźć je przed głosowaniem na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej (**pkw.gov.pl**).

W wyjątkowych sytuacjach, w przypadku gdy z powodu wieloznakowych imion lub nazwisk kandydatów umieszczenie kandydatów z danej listy na karcie nie jest możliwe, dopuszczalne jest sporządzenie kart w formacie B4.

2. Opis karty do głosowania na kandydatów na senatorów

Karta do głosowania w wyborach do Senatu RP to pojedyncza kartka, drukowana jednostronnie na papierze w kolorze żółtym lub na papierze białym, barwionym na kolor żółty. Karta ma format A4, a w okręgach, w których zarejestrowano tylko jednego kandydata na senatora, format A5.

Na karcie do głosowania do Senatu RP znajdują się nazwiska kandydatów na senatorów ułożone w jednej kolumnie zawierającej nie więcej niż 14 nazwisk. Nazwiska i imiona zarejestrowanych kandydatów umieszczone są na karcie do głosowania w kolejności alfabetycznej; przed nazwiskiem i imieniem (imionami) każdego kandydata umieszczona jest w kolejności liczba porządkowa i kratka przeznaczona na oddanie głosu, a pod nazwiskiem i imieniem umieszczone są wyrazy: „zgłoszony przez” lub „zgłoszona przez” oraz nazwa lub skrót nazwy komitetu wyborczego, który zgłosił kandydata. W dolnej części karty umieszczone są informacje o sposobie głosowania i warunkach ważności głosu.

II Najważniejsze uprawnienia osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach parlamentarnych 2015 r., wynikające z *Kodeksu wyborczego*

1. Informacja o dostosowanych lokalach

Informacje o dostępnych lokalach powinny być wyborcom z niepełnosprawnością udostępniane – na ich wniosek – przez urzędy gmin telefonicznie, poprzez ulotki i inne drukowane materiały informacyjne, a także elektronicznie. Powinny zostać także zamieszczone na stronie internetowej urzędu (w „Biuletynie Informacji Publicznej”). Informacje przydatne dla osób z niepełnosprawnością znajdują się także na stronie Państwowej Komisji Wyborczej (pkw.gov.pl).

Z przepisów *Ustawy Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy* wynika, że do końca 2015 r. dostosowanych ma być 1/3 lokali, natomiast do końca 2016 r. – 2/5. Dopiero od 2017 r. połowa lokali wyborczych ma być dostosowana do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością.

Jeśli gmina ma możliwości zorganizowania w sposób dogodny dla osób z niepełnosprawnością większej liczby lokali, może, a nawet powinna to zrobić. Niestety, w wielu wypadkach lokale określone jako dostępne nie spełniają w rzeczywistości wymagań dostępności. Dlatego warto zapoznać się ze stanem dostosowania swojego lokalu wyborczego.

2. Udogodnienia w lokalu wyborczym

W lokalu wyborczym osoba z niepełnosprawnością może korzystać z pomocy dowolnej innej osoby – nawet niepełnoletniej. Taka osoba może towarzyszyć w kabinie wyborcy z niepełnosprawnością i pomóc jej oddać głos. Nie może to być jednak członek komisji wyborczej ani mąż zaufania. Oni mogą pomóc w jakiegokolwiek innej czynności, prócz samego oddania głosu w kabinie. Komisja wyborcza jest natomiast zobowiązana, na prośbę wyborcy z niepełnosprawnością, do przekazania ustnie treści obwieszczeń wyborczych, czyli przeczytanie informacji o komitetach wyborczych, biorących udział w wyborach, oraz o zarejestrowanych kandydatach.

Przekazanie ustnie tej informacji przez komisję nie może jednak wyczerpywać znamion agitacji wyborczej czy też innej formy sugestii skierowanej do wyborcy.

3. Nakładka w alfabecie Braille'a

Wyborca z dysfunkcją wzroku może osobiście głosować w lokalu wyborczym – przy użyciu nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille'a. W każdym lokalu wyborczym muszą być dostępne takie nakładki. Podczas wyborów parlamentarnych wyborca z dysfunkcją wzroku otrzymuje dwie nakładki – jedną do głosowania na kandydatów do Sejmu RP, drugą do głosowania na kandydatów do Senatu RP. Członek obwodowej komisji wyborczej na prośbę wyborcy z niepełnosprawnością wydaje mu nakładkę. Przed oddaniem głosu trzeba wybrać kandydata, na którego chce się zagłosować, i dowiedzieć się, jaki ma on numer na karcie do głosowania. Taką informację można też otrzymać np. od członków komisji wyborczej albo znaleźć ją na stronie Państwowej Komisji Wyborczej (pkw.gov.pl).

Gdy karta do głosowania na senatora jest w nakładce, a wyborca pamięta numer kandydata, na którego chce zagłosować, pozostaje mu odnalezienie odpowiedniej kratki przy nazwisku kandydata. Na nakładce są cyfry w brajlu. Jeśli wyborca nie zna brajla, to kratki może odliczyć po kolei od góry i postawić krzyżyk w kratce przy nazwisku wybranego przez siebie kandydata.

Nieco trudniejsze jest stosowanie nakładki brajlowskiej, gdy ma się do czynienia ze zbroszowaną kartą zawierającą listy kandydatów poszczególnych komitetów wyborczych w wyborach do Sejmu RP. Wtedy trzeba jeszcze wiedzieć, na której stronie karty do głosowania jest lista komitetu wyborczego z nazwiskiem wybranego kandydata. Trzeba też pamiętać, że pierwsza strona karty to strona tytułowa wraz z instrukcją głosowania, a druga – to spis treści. Dopiero od trzeciej strony zaczynają się listy komitetów wyborczych. Zatem do zapamiętania są dwie cyfry: numer strony w karcie (właściwy komitet wyborczy) i numer kandydata. Później należy postępować tak samo jak z pojedynczą kartą wyborczą. Aby głos wyborcy był ważny, w kratce przy nazwisku kandydata trzeba postawić krzyżyk lub znak X, czyli dwie ukośne linie biegnące od rogów kratki, krzyżujące się w jej środku. Po oddaniu głosu należy wyjąć kartę z nakładki i wrzucić do urny wyborczej*.

4. Głosowanie korespondencyjne

Wszyscy wyborcy mogą, jeśli zachodzi taka potrzeba, skorzystać z głosowania korespondencyjnego. Ta forma głosowania wymaga zgłoszenia swojego zamiaru przez uprawnionego wyborcę w urzędzie gminy. Należy je przesać do 12 października br. do urzędu gminy, w której jest się wpisanym do rejestru wyborców. Można to zrobić ustnie, pisemnie lub w formie elektronicznej.

Zgłoszenie takie powinno zawierać: • imię i nazwisko wyborcy, • imię ojca, • datę urodzenia, • numer PESEL, • oświadczenie wyborcy o wpisaniu do rejestru wyborców w danej gminie, • wskazanie wyborów, których zgłoszenie dotyczy, • wskazanie adresu, na który ma być wysłany pakiet wyborczy albo deklarację osobistego odbioru pakietu wyborczego.

Jeżeli wyborca chciałby otrzymać karty do głosowania z nakładkami w alfabecie Braille'a, powinien to wyraźnie napisać w zgłoszeniu. Jeżeli zgłoszenie nie spełnia warunków formalnych, urzędnicy powinni wezwać wnioskodawcę do jego uzupełnienia w terminie trzech dni.

* Informacja o głosowaniu za pomocą nakładki brajlowskiej została opracowana na podstawie instrukcji Polskiego Związku Niewidomych

W sytuacji, gdy wszystkie wymagania zostaną spełnione, najpóźniej siedem dni przed wyborami wyborca powinien otrzymać na adres wskazany w zgłoszeniu pakiet wyborczy, zawierający komplet materiałów niezbędnych do głosowania:

- karty do głosowania,
- instrukcję głosowania korespondencyjnego,
- oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu,
- kopertę zwrotną oraz kopertę na karty do głosowania,
- nakładki na karty do głosowania, sporządzone w alfabecie Braille'a – jeżeli wyborca prosił o nie w zgłoszeniu zamiaru głosowania korespondencyjnego.

Wyborca głosujący korespondencyjnie powinien postępować zgodnie z instrukcją, w przeciwnym razie jego głos nie zostanie wzięty pod uwagę i głosowanie nie będzie skuteczne:

1. Po zaznaczeniu wybranego kandydata (pamiętajmy o znaku X) należy włożyć karty do głosowania do koperty oznaczonej jako „KOPERTA NA KARTĘ DO GŁOSOWANIA”.
2. Kopertę należy zakleić.
3. Należy podpisać oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu.
4. Do koperty oznaczonej jako „PRZESYŁKA WYBORCZA” wkłada się kopertę z kartami do głosowania oraz podpisane oświadczenie, a następnie tę kopertę się zakleja.

Na kopercie będzie już wydrukowany adres komisji wyborczej, do której przesyłka powinna trafić. Nadanie przesyłki jest bezpłatne. Warto pamiętać, że gdy po otrzymaniu pakietu wyborca zmieni zdanie odnośnie do formy oddawania głosu, może przed dniem głosowania osobiście dostarczyć kopertę zwrotną do właściwego urzędu gminy (w godzinach pracy urzędu) lub w dniu głosowania do obwodowej komisji wyborczej, której adres znajduje się na kopercie zwrotnej (osobiście, do czasu zakończenia głosowania). Ułatwieniem dla osób z niepełnosprawnością jest to, że kopertę z oddanym głosem może z domu odebrać listonosz do 22 października br. włącznie – nie muszą udawać się na pocztę. Jest to uwarunkowane zgłoszeniem takiej potrzeby przez wyborcę w momencie odbierania pakietu wyborczego. Jeśli wyborca nie zdąży wysłać przesyłki, może ją zanieść do urzędu gminy (do 23 października br. w godzinach pracy urzędu) lub do komisji obwodowej, której adres jest na kopercie zwrotnej (25 października br. w godzinach 7–21).

5. Głosowanie przez pełnomocnika

Wyborca mający orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności (lub równoważne), a także wyborca, który w dniu głosowania ma ukończone 75 lat, może ustanowić pełnomocnika, który zagłosuje w jego imieniu. Pełnomocnikiem może zostać wyborca wpisany do stałego rejestru wyborców w tej samej gminie co osoba udzielająca pełnomocnictwa lub posiadający zaświadczenie o prawie do głosowania. Nie jest dopuszczane przyjęcie pełnomocnictwa od więcej niż jednego wyborcy, chyba że jednym z nich jest członek najbliższej rodziny (rodzic, dziecko, małżonek, brat, siostra, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia, kurateli lub opieki w stosunku do pełnomocnika).

Najpóźniej do 16 października 2015 r. włącznie uprawniony wyborca powinien złożyć w urzędzie gminy wniosek o sporządzenie pełnomocnictwa. Wniosek składa się na urzędowym formularzu, który powinien zostać udostępniony w urzędzie gminy oraz na jej stronie internetowej. Przepisy tego nie precyzują, ale praktyka pokazuje, że wniosek nie musi być składany przez wyborcę osobiście w urzędzie gminy, ale może być np. wysłany pocztą lub faksem, albo dostarczony do urzędu przez inną osobę niż wnioskodawca.

Wniosek musi być podpisany przez wnoszącego o sporządzenie aktu pełnomocnictwa lub przez osobę mającą być pełnomocnikiem, w przypadku gdy wnioskujący nie może lub nie umie podpisać wniosku. W takiej sytuacji wolę udzielenia pełnomocnictwa przez wyborcę niemogącego lub nieumiejącego złożyć podpisu stwierdza przez złożenie własnego podpisu wójt lub inny upoważniony pracownik urzędu gminy, o ile wola wyborcy została potwierdzona w sposób niebudzący wątpliwości.

Do wniosku należy dołączyć: kopię aktualnego orzeczenia określającego stopień niepełnosprawności wnioskodawcy i pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem na przyjęcie pełnomocnictwa do głosowania oraz kopię zaświadczenia o prawie do głosowania, wydanego osobie mającej być pełnomocnikiem, jeżeli osoba ta nie jest ujęta w rejestrze wyborców w tej samej gminie, co udzielający pełnomocnictwa. Jeżeli wniosek nie spełnia

warunków formalnych, urzędnicy powinni wezwać wnioskodawcę do jego uzupełnienia w ciągu trzech dni.

Pełnomocnictwo jest udzielane przed urzędnikiem gminy, który ma czuwać nad prawidłowością całej procedury. Wnioskodawca nie musi jednak fatygować się do urzędu. Akt pełnomocnictwa do głosowania jest bowiem sporządzany w miejscu zamieszkania wyborcy udzielającego pełnomocnictwa do głosowania lub w innym miejscu na obszarze gminy, jeżeli wyborca zwróci się o to we wniosku o sporządzenie aktu pełnomocnictwa.

Złożenie wniosku oraz sporządzenie aktu pełnomocnictwa nie wymaga wnoszenia jakichkolwiek opłat urzędowych. Również pełnomocnik nie może pobierać jakiegokolwiek wynagrodzenia za „usługę” głosowania w imieniu mocodawcy. Pełnomocnik udaje się do lokalu komisji obwodowej właściwej dla wyborcy, który pełnomocnictwa udzielił. Okazuje tam członkom komisji obwodowej własny dokument tożsamości oraz przekazuje dokument pełnomocnictwa. Komisja zatrzymuje pełnomocnictwo i dołącza do dokumentacji wyborczej, a pełnomocnikowi wydaje kartę do głosowania.

Do 23 października br. wyborca udzielający pełnomocnictwa, ma prawo do jego cofnięcia.

6. Głosowanie poza miejscem stałego zamieszkania

Dopisanie do spisu wyborców w dowolnym lokalu wyborczym (np. dostępnym)

Każdemu wyborcy przysługuje prawo wyboru komisji obwodowej, w której chce zagłosować. Najpóźniej do 20 października br. może zgłosić do urzędu gminy wniosek o dopisanie do spisu wyborców w wybranym przez siebie obwodzie głosowania spośród obwodów, w których lokal wyborczy jest dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Taki wniosek powinien zawierać imię i nazwisko wyborcy, imię ojca, datę urodzenia, numer PESEL i adres zamieszkania. Ponadto specjalnie dla osób przebywających w szpitalach, domach pomocy społecznej, zakładach karnych, aresztach śledczych – jeśli znajduje się w nich co najmniej 15 osób uprawnionych do głosowania – tworzy się odrębne obwody głosowania.

Zaświadczenie o prawie do głosowania

Wyborcy, którzy nie wiedzą jeszcze, gdzie będą przebywali 25 października br., mogą głosować na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania.

Zaświadczenie takie pozwala oddać głos w dowolnym lokalu wyborczym w kraju i za granicą lub na polskim statku morskim.

Wniosek o wydanie zaświadczenia o prawie do głosowania składa się w urzędzie gminy, w której wyborca jest ujęty w spisie wyborców, najpóźniej w drugim dniu przed dniem wyborów, tj. do 23 października br. Może on zostać złożony pisemnie, faksem lub w formie elektronicznej, czyli e-mailem. Do odbioru zaświadczenia wyborca może upoważnić inną osobę. Wówczas wyborca sporządza wniosek o wydanie zaświadczenia i upoważnienia (może to być jeden dokument), w którym wskazuje:

- swoje imię (imiona) i nazwisko,
- swój numer PESEL,
- dane osoby upoważnionej do odebrania zaświadczenia.

Wyborca, któremu wydano zaświadczenie o prawie do głosowania, zostanie z urzędu skreślony ze spisu wyborców, w którym dotychczas był ujęty.

Należy zwrócić uwagę, aby nie utracić zaświadczenia o prawie do głosowania. W przypadku jego utraty, niezależnie od przyczyny, nie będzie możliwe otrzymanie kolejnego zaświadczenia ani wzięcie udziału w głosowaniu w obwodzie właściwym dla miejsca stałego zamieszkania.

III Zadania gmin w związku z uprawnieniami osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach parlamentarnych 2015 r.

1. Obowiązki informacyjne gminy

Wójt lub upoważniony przez niego pracownik urzędu gminy ma obowiązek przekazania w godzinach pracy urzędu (także telefonicznie lub w drukowanych materiałach

informacyjnych, przesyłanych na wniosek wyborcy z niepełnosprawnością, w tym w formie elektronicznej) każdemu wyborcy informacji o:

- właściwym dla wyborcy z niepełnosprawnością okręgu wyborczym i obwodzie głosowania,
- lokalach obwodowych komisji wyborczych, dostosowanych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością,
- warunkach dopisania wyborcy z niepełnosprawnością do spisu wyborców w obwodzie głosowania, w którym znajdują się lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością,
- terminie wyborów oraz godzinach głosowania,
- komitetach wyborczych biorących udział w wyborach oraz zarejestrowanych kandydatach i listach kandydatów,
- warunkach oraz formach głosowania.

Wójt ma obowiązek podać powyższe informacje do wiadomości publicznej poprzez umieszczenie ich w „Biuletynie Informacji Publicznej”, oraz w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie.

2. Warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, dostosowany do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością

Lokal wyborczy

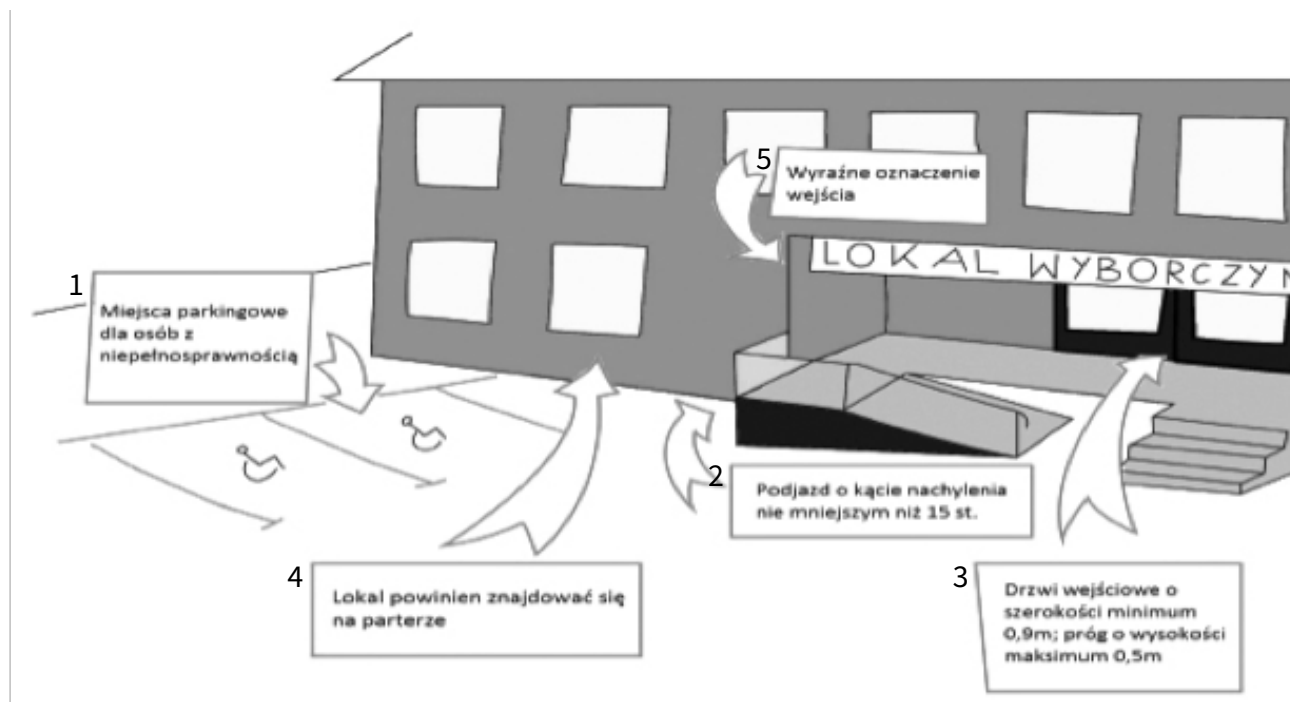
- **powinien znajdować się na parterze** budynku bez barier architektonicznych albo być wyposażony w podjazdy lub inne urządzenia umożliwiające samodzielne dotarcie do niego wyborcom z niepełnosprawnością (np. windy),
- **co najmniej jedne drzwi prowadzące do lokalu** powinny umożliwiać dogodne warunki ruchu wyborcom z niepełnosprawnością, a w szczególności:
 - być rozwierane lub rozsuwane,
 - mieć szerokość w świetle minimum 0,9 m,
 - wysokość ich progu nie może przekraczać 5 mm,

- **rozmieszczenie drzwi** powinno umożliwiać warunki ruchu wyborcom z niepełnosprawnością,
- **krawędzie stopni schodów w lokalu** i prowadzących do lokalu powinny wyróżniać się kolorem kontrastującym z kolorem posadzki,
- **przezroczyste przegrody** (w szczególności drzwi i ściany) – powinny być oznaczone na wysokości 0,8–1,2 m oraz 1,4–1,7 m przynajmniej dwoma pasami o szerokości 0,1–0,15 m, o jednolitej barwie kontrastującej z tłem,
- **posadzki** powinny mieć nawierzchnie o właściwościach przeciwpoślizgowych,
- **droga prowadząca od drzwi wejściowych** do miejsca głosowania powinna być możliwie najkrótsza oraz wolna od przeszkód (np. progów, schodów, wycieraczek),
- **miejsce zapewniające tajność głosowania** wyborcom z niepełnosprawnością powinno mieć co najmniej 1,2 m szerokości i 1,2 m głębokości oraz umożliwiać pisanie na dwóch wysokościach: 0,8 i 1,1 m,
- **w miejscu zapewniającym tajność głosowania** należy zapewnić dodatkowe, obok górnego, oświetlenie skierowane bezpośrednio na miejsce, w którym będą wypełniane karty do głosowania,
- **urna wyborcza** powinna mieć nie więcej niż 1 m wysokości, przejście – pomiędzy miejscem wydania karty do głosowania i miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną powinno mieć szerokość co najmniej 1,5 m,
- **urzędowe obwieszczenia oraz informacja Państwowej Komisji Wyborczej** powinny być umieszczone w miejscu dostępnym dla wyborców poruszających się na wózkach, na wysokości 0,9 m, mierzonej od posadzki do dolnej części arkusza obwieszczenia lub informacji.

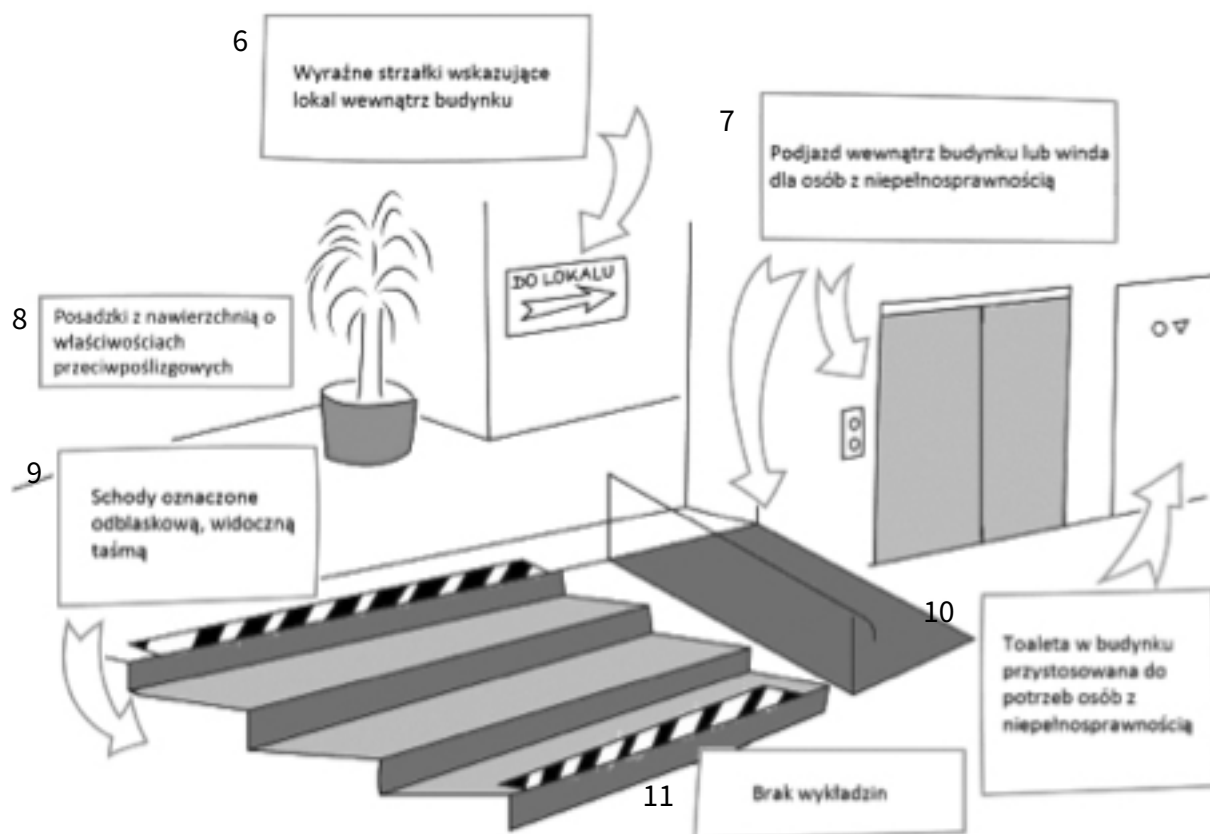
Do końca 2015 r. co najmniej 1/3 lokali obwodowych komisji wyborczych na terenie każdej gminy powinna być dostosowana do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością.

3. Grafiki ilustrujące dostępny lokal wyborczy

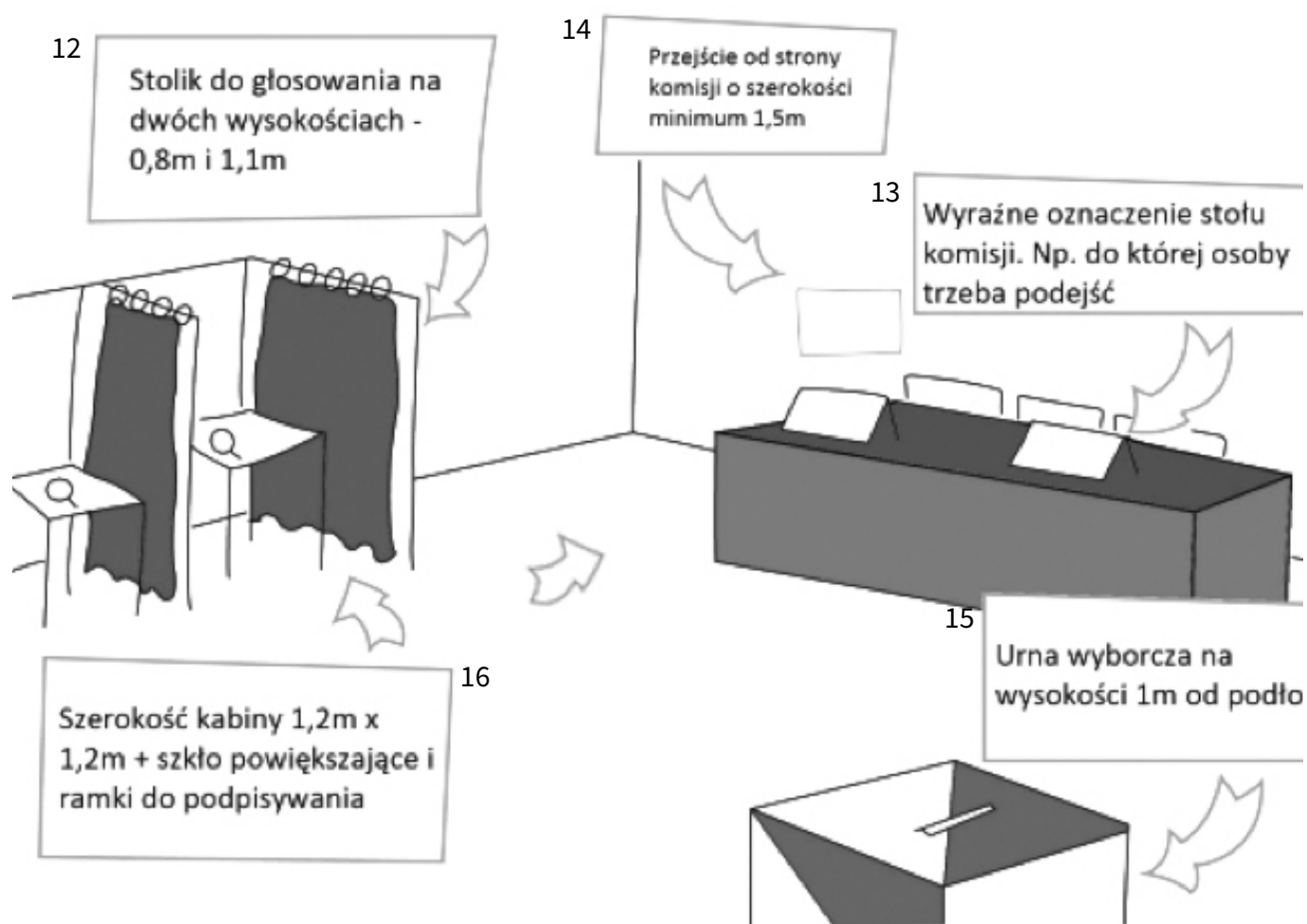
1. Miejsca parkingowe dla osób z niepełnosprawnością
2. Podjazd o kącie nachylenia nie większym niż 15 st.
3. Drzwi wejściowe o szerokości minimum 0,9 m; próg o wysokości maks. 0,5 cm
4. Lokal powinien znajdować się na parterze
5. Wyraźnie oznaczone wejście

6. Wyraźne strzałki wskazujące lokal wewnątrz budynku
7. Podjazd wewnątrz budynku lub winda dla osób z niepełnosprawnością
8. Posadzki z nawierzchnią o właściwościach przeciwpoślizgowych
9. Schody oznaczone odblaskową, widoczną taśmą
10. Toaleta w budynku przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością
11. Brak wykładzin

- 12. Stolik do głosowania na dwóch wysokościach – 0,8 m i 1,1 m
- 13. Wyraźne oznaczenie stołu komisji, np. do której osoby trzeba podejść, oraz ramki do podpisywania
- 14. Przejście od strony komisji o szerokości minimum 1,5 m
- 15. Urna wyborcza na wysokości 1 m od podłogi
- 16. Szerokość kabiny 1,2 m x 1,2 m + szkło powiększające oraz dodatkowe oświetlenie karty do głosowania

4. Przykładowe dobre praktyki dostosowania lokalu wyborczego

- **Dostępność otoczenia lokalu** (np. szeroka furtka 0,9 m, ścieżka o równej, twardej nawierzchni), zabezpieczone miejsca do parkowania dla pojazdów osób z niepełnosprawnością.
- **Prawidłowe oznaczenie wizualne budynku**, informujące o dostępności lokalu dla osób z niepełnosprawnością – widoczne z daleka, w odpowiednim miejscu i stosownie kontrastowe.
- **Wejście do lokalu pozbawione schodów lub z podjazdem** o kącie nachylenia najwyżej 15 st.
- **W bezpośrednim pobliżu dostępna toaleta**, z której mogliby korzystać wyborcy z niepełnosprawnością, a dojście do toalety oznaczone widocznymi strzałkami.
- **Stół komisji usytuowany w miejscu odpowiednio oświetlonym**, którego wysokość pozwoli na podjechanie wózkiem inwalidzkim.
- **Wewnątrz budynku powinny znajdować się strzałki do lokalu wyborczego** – duże i kontrastujące z kolorem ściany.
- **W wyposażeniu lokalu powinno być szkło powiększające**, z którego mogą korzystać osoby starsze i słabowidzące (lupa), a także plakat informujący o dostępności szkła powiększającego w lokalu wyborczym. Komisja powinna być wyposażona w dodatkowe przedmioty, jak ramki do podpisywania.

IV Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością

Jak pomóc osobie niewidomej lub niedowidzącej spotkanej na ulicy?

Najpierw trzeba zgłosić swoją gotowość do pomocy poprzez delikatne dotknięcie ramienia osoby niewidomej, a następnie zapytać, czy potrzebuje naszej pomocy. Jeśli osoba niewidoma o nią poprosi, możemy przystąpić do udzielania wsparcia. Występując w roli przewodnika osoby niewidomej, należy poruszać się w taki sposób, aby osoba niewidoma trzymała przewodnika za ramię, powyżej łokcia. Przewodnik idzie zawsze pół kroku przed osobą niewidomą, co pozwala na odpowiednio wczesne sygnalizowanie barier i ich bezpieczne omijanie. Należy informować osobę słownie, gdzie się znajdujemy i dokąd idziemy; nie zostawiać osoby niewidomej samej na środku pomieszczenia, bez możliwości kontaktu dotykowego z elementem otoczenia, np. ścianą lub meblem; informować za każdym razem, gdy przewodnik zamierza się

oddalić. Jeśli chcemy osobie niewidomej wskazać jakiś przedmiot, np. krzesło, robimy to poprzez położenie na nim ręki osoby niewidomej. Należy pamiętać, że osoba niewidoma, jeśli nie ma dodatkowej niepełnosprawności ruchowej, to, idąc z przewodnikiem, bez problemu wchodzi po schodach, siada na krześle itp.

Przy oferowaniu pomocy osobie niewidomej lub niedowidzącej:

Nie należy krzyczeć z daleka na osobę niewidomą lub niedowidzącą. Może to być odebrane przez osobę niewidomą jako traktowanie przedmiotowe lub bardzo nieumiejętne i niegrzeczne. Nie zadawaj pytań w rodzaju: „Od jak dawna Pan/ Pani nie widzi?”, „Co się stało?”, „Czy to od urodzenia, czy po jakimś wypadku?” itd. Jest to ciekawość, która zazwyczaj nie jest dobrze odbierana i może sprawić przykrość osobie niewidomej. Przy wsiadaniu do autobusu lub tramwaju nie pchaj od tyłu osoby niewidomej lub niedowidzącej do środka pojazdu, a raczej połóż jej dłoń na uchwycie drzwi pojazdu bądź po prostu na ścianie pojazdu przy wejściu. Za pomocą laski osoba niewidoma lub niedowidząca poradzi sobie sama ze znalezieniem schodów oraz łatwiej utrzyma równowagę. Nie podnoś głosu i nie krzycz. Jeśli osoba niewidoma nie reaguje na to, co mówisz, to najprawdopodobniej nie wie, że zwracasz się do niej. Należy po prostu delikatnie położyć dłoń na jej ramieniu i powiedzieć normalnym głosem: „Chciałabym Panią/Pana zapytać, czy potrzebuje Pani/Pan pomocy?” itd.

Jakiej pomocy oczekuje osoba niewidoma lub niedowidząca w lokalu wyborczym, a jakiej w okresie przedwyborczym?

Umieszczone powyżej wskazówki dotyczące pomocy osobie niewidomej lub niedowidzącej w poruszaniu się i siadaniu obowiązują także w lokalu wyborczym. Pamiętaj, że osoby niewidome lub niedowidzące najczęściej potrafią samodzielnie złożyć podpis. Dla upewnienia się można o to delikatnie zapytać: „Czy Pan/Pani się podpisze?”. Jeśli odpowiedź jest twierdząca, należy położyć palec wskazujący osoby niewidomej w miejscu, w którym powinien zacząć się podpis i podać długopis. Możliwe jest też użycie specjalnej ramki do złożenia podpisu. Wówczas połóż ją w miejscu, w którym podpis powinien się znaleźć. W przypadku użycia specjalnej nakładki do głosowania poinstruuuj osobę niewidomą o zasadzie jej działania i sposobie zaznaczenia wybranego kandydata.

Nie należy oczywiście zadawać pytania, na kogo osoba niewidoma chce głosować, a jedynie poinstruować ją, w jaki sposób to zrobić, aby została dochowana zasada tajności wyborów.

Jak pomóc osobie niesłyszącej lub niedosłyszącej spotkanej na ulicy?

Podchodź do osoby niesłyszącej lub niedosłyszącej spokojnie, aby jej nie przestraszyć.

Zwróć uwagę, czy osoba niesłysząca lub niedosłysząca patrzy na ciebie, kiedy mówisz, tak aby mogła czytać z ruchu ust. Mów wyraźnie, naturalnie i nie zasłaniaj ust rękami.

Jeśli nie znasz języka migowego, to nie próbuj się nim posługiwać i nie gestykuluj zbyt mocno.

Staraj się rozmawiać z osobą niesłyszącą lub niedosłyszącą przy dobrym oświetleniu.

Jeżeli podczas rozmowy obecny jest tłumacz języka migowego, patrz na osobę niesłyszącą lub niedosłyszącą, a nie na tłumacza. Kiedy rozmawiasz z osobą niedosłyszącą, staraj się unikać miejsc głośnych (ulica, zatłoczony sklep, plac budowy itp.), tak aby ułatwić jej zrozumienie tego, co mówisz.

Przy oferowaniu pomocy osobie niesłyszącej lub niedosłyszącej:

Nie podnoś głosu i nie krzycz. Jeśli twój rozmówca nie reaguje na to, co mówisz, najprawdopodobniej nie wie, że zwracasz się właśnie do niego. W trakcie rozmowy nie zasłaniaj ust ręką, nie żuj gumy, nie odwracaj się do rozmówcy plecami.

Jak można pomóc osobie z niepełnosprawnością, której towarzyszy pies asystujący?

Pozwól na wejście psa wszędzie, gdzie wchodzi dana osoba. Psy asystujące są zawsze szczepione, spokojne i posłuszne, a przed rozpoczęciem pracy specjalnie selekcionowane i przechodzą kompleksowe szkolenia. Unikaj rozpraszania psa – nawet nie próbuj go pogłaskać ani nakarmić. Właściciel jest jedyną osobą, która może wydawać pracującemu psu polecenia, nagradzać go i karać – dzięki temu pies pozostaje posłuszny osobie z niepełnosprawnością, skupia się na swojej pracy, przez co jest bezpiecznym przewodnikiem. Upewnij się, czy obok miejsca pobytu danej osoby jest również przestrzeń dla jej psa.

V Przedwyborcze wskazówki dla życzliwego obywatela

Jesteś człowiekiem dobrej woli i chcesz pomóc osobom starszym i z niepełnosprawnością przed wyborami i w dniu wyborów, podpowiadamy, co zrobić:

- **Rozejrzyj się**, czy ktoś w twoim otoczeniu (twojej okolicy) nie potrzebuje informacji na temat zmienionego prawa wyborczego i wielu możliwości głosowania.
- **Dowiedz się** w gminie, gdzie jest najbliższy dostosowany lokal wyborczy.
- **Zadbaj**, aby jak najwięcej zainteresowanych osób pamiętało o terminie złożenia właściwego wniosku, jeśli chcą głosować korespondencyjnie lub przez pełnomocnika.
- **Zastanów się**, kto może mieć kłopoty z oddaniem swego głosu i jak można mu pomóc.
- **Zapytaj** w gminie o możliwości bezpłatnego dowozu do lokalu wyborczego.
- **Sprawdź** na stronie internetowej swojej gminy, jakie informacje i pomoc oferuje ona osobom starszym i z niepełnosprawnością.
- **Skontaktuj się** z dyrektorem najbliższej placówki edukacyjnej w celu nawiązania współpracy w związku z wyborami oraz uświadomienia mu problemu.
- **Zwróć się** do organizacji pozarządowej, aby udzieliła ci wskazówek, w jaki sposób możesz służyć pomocą.
- **Zaproponuj** pomoc sąsiedzką w dotarciu do lokalu wyborczego.
- **Podziel się** ze znajomymi i rodziną swoją wiedzą oraz zaproponuj, aby podjęli podobne działania.

Wejdź na stronę www.wyborybezbarier.org,

wydrukuj INFORMATOR

i przekaz go dalej.

Masz pytania? Napisz na adres: redakcja@niepelnosprawni.pl

**Bądź aktywny w dniu wyborów!
Informuj, pomagaj, zatroszcz się o słabszych!
Zadbaj o naszą demokrację!**

WYKORZYSTAJ SIĘ

5
MILIONÓW
GŁOSÓW
MOŻE ZMIENIĆ
WSZYSTKO

SWOJEGO GŁOSU!

Kampania „Wybory bez barier” finansowana jest ze środków
Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Wydawca i organizator kampanii
„Wybory bez barier”

